

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 12.093.001
у Маріупольському державному університеті
доктору історичних наук, професору
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Маріупольського державного університету
Грідиній Ірині Миколаївні

ВІДГУК

опонента Мельничука Олега Анатолійовича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на дисертацію Копань Анастасії Вячеславівни на тему: «Повсякденне життя працівників металургійної промисловості України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст.», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 12.093.001 у Маріупольському державному університеті на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія

1. **Актуальність теми дисертації.** На сучасному етапі розвитку історичної науки питання повсякденного життя різноманітних спільнот українського суспільства привертає все більшу увагу вчених. Дисертація Копань А.В. є ґрунтовним дослідженням важливої наукової проблеми, яка відзначається актуальністю та в галузі історичної науки досі не отримала належного висвітлення. Проблема повсякденного життя працівників металургійної промисловості України в окреслений період є важливою з декількох причин. По-перше, одночасно зі становленням та розвитком металургійної промисловості відбулось формування нової професійної спільноти, одночасно з цим формувались і їх повсякденні практики. По-друге, кінець ХІХ – початок ХХ ст. змінив не лише економічну, а й соціальну

структуру Донецько-придніпровського регіону. Зважаючи на це, дослідження повсякденного життя металургів в означений період, дали можливість здобувачці з'ясувати основні чинники, що впливали на формування ментальності, політичних настроїв, життєвих цінностей та світоглядних орієнтирів цієї соціальної групи.

За своєю тематикою та змістом дисертаційна робота має зв'язок з науковими програмами, здійснена в межах комплексної наукової теми кафедри історичних дисциплін Маріупольського державного університету «Актуальні проблеми історії України. Сучасне бачення» (державний реєстраційний номер 0118U003556).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи представлені та обґрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації, а саме: архівні документи, опубліковані історичні джерела, наукові розробки вітчизняних та закордонних дослідників. Список використаних джерел включає 601 позицію. Кількість та якість використаних джерел створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності та обґрунтованості наукових положень та висновків дисертаційної роботи.

Структуру дисертаційної роботи вибудовано в логічній послідовності. Матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань, їх зміст відповідає сутності об'єкту і предмету дослідження. Реалізації поставленої мети сприяв вдало визначений методологічний інструментарій дослідження: антропологічний, мікроісторичний та системний підходи, загальнонаукові (аналізу і синтезу, індукції та дедукції), спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-компаративний, проблемно-хронологічний тощо) методи дослідження. Чітка постановка проблеми, правильно визначені методологічні засади дали змогу авторці здійснити систематизацію та аналіз джерел та літератури, що характеризують повсякденне життя працівників

металургійної промисловості України в останній третині XIX – на початку XX ст.

У першому розділі дисертаційної роботи здійснено ґрунтовний історіографічний екскурс із наукової проблеми за проблемно-хронологічним принципом, який засвідчує глибоку обізнаність авторки з основними працями вітчизняних та зарубіжних вчених, що прямо чи опосередковано вивчали досліджувану проблематику. Проаналізована у дисертаційному дослідженні джерельна база представлена як опублікованими матеріалами, так і неопублікованими документами з фондів центральних, обласних архівних установ, музеїв України та закордонних архівів. Характеристику опублікованих джерел здійснено через поділ на відповідні групи: законодавчі та нормативно-правові акти, діловодну документацію, статистичні матеріали, періодичні видання, джерела особового походження та зображальні документи.

Розкриваючи у другому розділі дисертації історичні умови формування повсякденного життя працівників металургійної промисловості, дисертантка переконливо стверджує, що вони визначалися передусім природно-кліматичними умовами регіону, державною політикою Російської імперії щодо фабрично-заводських робітників, соціо-демографічним складом працівників та умовами праці на заводах.

Третій розділ присвячено дослідженню матеріального повсякдення металургів на українських землях. Особливу увагу здобувачка звернула на складні умови праці на підприємствах, які характеризувалися шкідливістю умов виробництва, подовженою тривалістю робочого часу, високим ступенем виробничого травматизму. В той же час рівень матеріального забезпечення, за проведеними розрахунками дисертантки, дозволяв задовольнити лише потреби першої необхідності. При цьому найбільшу частину витрат складала оплата продуктів харчування та оренда житла.

Соціокультурний вимір повсякденного життя працівників металургійної промисловості України в останній третині XIX – на початку XX ст. визначено дисертанткою у четвертому підрозділі. У цьому контексті всебічно проаналізовано рівень медичного обслуговування та доступність освітніх послуг, дозвіллеві практики та роль протестних настроїв у повсякденні металургів. Авторка цілком обґрунтовано доводить, що рівень медичного обслуговування, стан розвитку культурно-освітньої сфери упродовж досліджуваного періоду мали тенденцію до сталого розвитку. Характерною рисою дозвілля металургів було поєднання місцевих традицій із новими способами його проведення дозвілля, привезеними іноземними фахівцями. Переважна більшість причин, що викликали протестні настрої серед робітників металургійної промисловості мали економічний характер, хоча й інколи суперечності виникали на етнічному ґрунті.

Ґрунтовними та виваженими є висновки дисертаційної роботи, в яких, відповідно до визначених у вступі завдань, узагальнено основні результати проведеного дослідження.

Суттєвим змістовим доповненням до теоретико-фактологічного матеріалу дисертації є додатки, в яких систематизовано статистичний матеріал, що стосується усіх сторін повсякденного життя металургів, подано світліни, що ілюструють трудову діяльність та дозвілля робітників металургійної промисловості.

Усі висловлені твердження свідчать про достатньо високий рівень обґрунтованості наукових положень та висновків дисертаційного дослідження Копань Анастасії Вячеславівни.

3. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертацій в опублікованих працях. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів не викликають сумнівів. Авторкою опрацьовано значний обсяг історичних джерел та наукової літератури з теми дослідження, що дозволило всебічно

висвітлити поставлену проблематику. Достовірність результатів та висновків дисертаційної роботи забезпечується запропонованою методологією, використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Погоджуючись із сформульованими в дисертації конкретними положеннями, які визначають наукову новизну отриманих результатів (стор. 6–8), особливо слід відзначити окремі з них, що є найбільш важливими. Так, дисертанткою вперше визначено теоретико-методологічні засади дослідження повсякдення працівників металургійної промисловості України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст., здійснено комплексне дослідження повсякдення працівників металургійної промисловості України в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. як складової частини історії повсякденного буття українців; проаналізовано вплив державної політики на повсякденне життя металургів.

Належна ступінь наукової новизни підтверджується чисельними публікаціями, серед яких: 1 стаття у виданні країни ЄС (Польщі) та 3 статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз); 11 тез доповідей, озвучених на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях та опублікованих у відповідних збірках. Усі публікації прямо пов'язані з темою дисертації та розкривають її зміст.

Можна стверджувати, що дисертація виконана здобувачкою самостійно, усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено. На усі використані в роботі джерела інформації є посилання.

4. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Копань А.В. засвідчив їхню повну ідентичність у частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації

відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

5. Зауваження щодо змісту дисертації. Копань А.В. здійснила комплексне дослідження складної проблеми, але з огляду на масштабність порушених питань та обмеженість обсягу дисертації, авторка не може претендувати на вичерпне відтворення усіх аспектів повсякденного життя українських металургів в останній третині XIX – на початку XX ст. У цілому позитивно оцінюючи цю дисертаційну роботу, слід вказати на певні зауваження та побажання:

1. Вважаємо, що в дисертації варто більше уваги приділити аналізу соціальної приналежності працівників металургійної галузі;
2. Доречно було б змістовніше дослідити зміну у політичних настроях металургів з метою простеження відмінностей у парадигмі суспільного мислення в останній третині XIX та на початку XX ст.;
3. Доцільно було більш ширше розкрити аспекти такої важливої складової частини повсякдення, як сімейне життя працівників металургійної промисловості України в зазначений період.

Проте викладені зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки роботи, а лише додатково вказують на актуальність досліджуваної проблеми, її багатоплановість та наукову новизну.

6. Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційна робота Копань Анастасії Вячеславівни на тему: «Повсякденне життя працівників металургійної промисловості України в останній третині XIX – на початку XX ст.» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, їх достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про глибоку

наукову самостійність автора, високий рівень дослідження. Структура та обсяг дисертаційної роботи відповідають встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Копань А. В. на тему: «Повсякденне життя працівників металургійної промисловості України в останній третині XIX – на початку XX ст.» відповідає спеціальності 032 Історія та археологія та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її автор – Копань Анастасія Вячеславівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Опонент:

**доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

О.А. Мельничук

« 5 » жовтня 2020 року

